

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 8, Sayı 22, Kasım 2021 / Volume 8, Issue 22, November 2021

RIFKÎ'NİN KONYA ŞEHİRİ İLE KESTEL VE KIZILDAĞ YAYLALARI VASFINDAKİ ŞİİRLERİ

Rıfki's Poems Introducing Konya City, Kestel and Kızıldağ Plateaus

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliř Tarihi/Received Date : 18.06.2021
Kabul Tarihi/Accepted Date : 10.11.2021
Sayfa/Pages : 343-356
DOI Numarası/DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2021.202>

Abdülkerim GÜLHAN

(Dr. Öğr. Üyesi, emekli), Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir / Türkiye, e-mail:
akeringulhan@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8366-3181>

Atıf/Citation

Gülhan, Abdülkerim, "Rıfki'nin Konya Şehri ile Kestel ve Kızıldağ Yaylaları VASFINDAKİ ŞİİRLERİ", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 8/22, 2021, s. 343-356.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 8, Sayı 22, Kasım 2021.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 8, Issue 22, November 2021.

ISSN: 2148-5704

RIFKÎ'NİN KONYA ŞEHİRİ İLE KESTEL VE KIZILDAĞ YAYLALARI VASFINDAKİ ŞİİRLERİ

Rıfki's Poems Introducing Konya City, Kestel and Kızıldağ Plateaus

Abdülkerim GÜLHAN

Öz: Rıfki, miladi 18. yüzyılda yaşamış bir divan şairidir. Şeyhülislam Ârif Hikmet'in *Tezkire-i Şuara'sı* ile bir mecmua içerisinde yer alan kendi şiirlerine göre Rıfki, Kilis'te dünyaya gelmiş, ailesiyle Adana'ya göç edip orada ilim tahsiliyle meşgul olmuş, bir süre Mısır ve Anadolu'da seyahat ettikten sonra tekrar Adana'ya dönerek, 1783 senesinde vefat etmiştir. Rıfki lirik, hikemî ve yarı alaycı gazelleri yanında Kahire, İstanbul, Tekfur, Konya, Kestel ve Kızıldağ gibi yaşadığı ya da gezip gördüğü birçok yeri tanıtan methiye, tavsif ya da küçük birer şehrengiz sayılabilecek şiirler yazmıştır. Yedi beyitlik bir gazeli Konya, on yedi beyitlik bir kasidesi Konya'nın Kadınhanı ilçesine bağlı Kestel Yaylası; şiirlerinden dördü de Adana'nın Karaisalı ilçesinin Kızıldağ Yaylası hakkındadır. Rıfki, birisinin redifi de "Kızıldağ" olan iki gazelinde Kızıldağ'ı tasvir etmiştir. Ayrıca, bir tarih manzumesinde Kızıldağ'da yapılan bir binanın, bir diğer manzumesinde de bir medresenin yapımına ve adından Ahmed Efendi olarak söz ettiği bir âlimin medreseye müderris olarak atanmasına tarih düşürme sebebiyle Kızıldağ'dan söz etmiştir. Bu çalışmada klasik şiirdeki şehirler ve mekânlarla ilgili türlerin adlandırılması konularına değinilmiş, Rıfki'nin kısa hayat hikâyesi ve edebî kişiliğinin yanı sıra, Konya şehri ile Kestel ve Kızıldağ yaylalarını ele alan şiirleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Rıfki, Konya, Kadınhanı, Kestel, Adana, Karaisalı, Kızıldağ, şehir şiirleri

Abstract: Rıfki is a divan poet who lived in the 18th century. According to Seyhülislam Ârif Hikmet's *Tezkire-i Suara* and his own poems included in a poem journal, Rıfki was born in Kilis, immigrated to Adana with his family and engaged in his education; after traveling in Egypt and Anatolia for a while, he returned to Adana and died in 1783. In addition to his lyrical, advising and semi-ironic ghazals, Rıfki wrote poems that can be regarded as praise, description or small şehrengiz, introducing many places he lived or visited such as Cairo, Istanbul, Tekfur, Konya, Kestel and Kızıldağ. One of his poems is about Konya, a ghazal consisting of seven couplets, an ode of seventeen couplets is about the Kestel plateau of the Kadınhanı district of Konya, and four of his poems are about the Kızıldağ plateau of the Karaisalı district of Adana. Rıfki narrates Kızıldağ in his two ghazals, and the rhyme of one of the ghazals is "Kızıldağ". He also talks about the construction of a building in Kızıldağ in one historical poem and a madrasah in another. A wiseman named "Ahmed Efendi" mentioned Kızıldağ because of the date of his appointment as a professor at the madrasah. In this study, the naming of genres related to cities and places in classical poetry has been mentioned. Rıfki is introduced with his short life story and literary personality. In addition, his poems were discussed about Konya city, Kestel and Kızıldağ plateaus.

Key Words: Rıfki, Konya, Kadınhanı, Kestel, Adana, Karaisalı, Kızıldağ, city poems

Giriş

Miladi 18. yüzyılda yaşamış ancak belki de taşrada kaldığından fazla tanınma fırsatı bulamamış bir divan şairi olan Rıfki'nin kısa özgeçmişi ve edebî kişiliği, Arif Hikmet'in *şuara* tezkiresinde verilen bilgilerden ve kendi şiirlerindeki yansımalarından yararlanılarak tanıtılmaya çalışılacaktır. İyi bir öğrenim gördüğü, Arapça ve Farsçayı şiir söyleyebilecek kadar iyi bildiği anlaşılan Rıfki; lirik, hikemî ve alaycı şiirleri yanında yaşadığı veya gezip gördüğü yerler hakkında tavsif, methiye ya da şehrengiz niteliğinde tanıtıcı şiirler yazmıştır. Bu şiirlerden birisi Konya, bir diğeri Konya'nın Kadınhanı ilçesi sınırları içerisinde kalan Kestel Yaylası; dördü de Adana'nın Karaisalı ilçesindeki Kızıldağ Yaylası hakkındadır. Konya ve Adana önemli

şehirlerdir. Birçok edip bu şehirleri konu edinen edebî metinler üretmiştir. Klasik şiir de şehirler ve mekânlar temine bigâne kalmamış, değişik şekillerde bu konuları işlemiştir. Ancak bu tarz şiirlerin tür olarak adlandırılmasında bazı farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Bu çalışmada klasik şiirdeki şehir ve mekânlarla ilgili şiirlerin tür olarak adlandırılmaları tartışmalarına değinilerek Rıfki kısa hayat hikâyesi ve edebî kişiliği ile tanıtılıp onun Konya, Kestel ve Kızıldağ'ı konu edinen mekânsal şiirleri üzerinde durulacaktır.

Rıfki'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve *Divan*'ı

Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü adlı esere göre, şüara tezkirelerinde “Rıfki” mahlaslı dört şair olduğu anlaşılıyor. Adı geçen eser ve Ârif Hikmet'in *Tezkire-i Şüara*'sında verilen bilgiler arasında geçen yer adlarının eldeki *Divan*'a yansımalarına ve önemli olaylara düşürülen tarihlere bakılacak olursa burada sözü edilen şahsiyetin H 1197 / M 1782-83 tarihinde vefat etmiş olan Rıfki olduğu anlaşılmaktadır.

Ârif Hikmet'in *Tezkire-i Şüara*'sında tanıtıldığına göre Rıfki, Kilis'te dünyaya gelmiş, küçük yaşta babasıyla Adana'ya göç ederek, ilim tahsiliyle meşgul olmuş; bir süre Mısır ve Anadolu'da seyahat ettikten sonra tekrar Adana'ya dönmüş ve H 1197 / M 1782-83 senesinde vefat etmiştir. Ölümüne hemşehrisi Sürûrî “*Bekâda Hakk ide Rıfki fakîre in'âmı* H 1197 / M 1782-83” (بقاده حق ايدہ رفقی فقيرہ انعامی) ifadesiyle tarih düşürmüştür. Tezkirede Rıfki, çirkin görünüşlü, tuhaf çehreli, kara yağız, köse sakallı; çok zeki, hafızası güçlü, âlim, erdemli ve çok öfkeli olduğundan yaratılışı hicve yatkın bir kişi olarak tanıtılmaktadır. Ayrıca beş cüz miktarı *Divan*'ının varlığından, talik yazıyı iyi yazdığı için sürekli *Divan*'ını yazmakla meşgul olduğundan söz ediliyor (Arif Hikmet: 30a; Erdem 2014: 81; İpekten vd. 1988: 385; Gülhan 2018: 87). Rıfki'nin “İbrâhîm Halîl” redifli gazelinde; “*Hâtırûm şâd eyle lutf it bir şabâhü'l-ğayrıla / Şeyh-zâdem seyyidüm sulţânüm İbrâhîm Halîl*” (Mecmua: 103b) diyerek seslendiği, ilim tahsili yapan, ayrılık özlemini çektiği, çevresindekilerin övgülerinden dolayı kendisiyle iftihar ettiği İbrahim Halil isimde bir oğlu olduğu anlaşılmaktadır.

Rıfki'nin en önemli özelliklerinden biri de yaşadığı ve gezip gördüğü yerleri şiirlerine yansıtmasıdır. Şair, bu yerler için küçük birer methiye, tavsif veya şehrengiz de sayılabilecek tanıtıcı şiirler yazmıştır. Kahire, Tekfur¹, İstanbul, Konya, Kestel ve Kızıldağ² onun değişik nazım şekilleriyle tanıttığı mekânlar arasındadır. Ayrıca Mısır, Irak, Bağdat, Adana, Tarsus da onun *Divan*'ında geçen yerlerdir. Şüara tezkiresinde Rıfki'nin Adana dışında Anadolu ve Mısır seyahatinden söz edilmekteydi. *Divan*'ında tanıttığı veya adını geçirdiği yer adları onun Mısır ve Anadolu'da bulunduğu yerlere işaret etmektedir. *Divan*'dan da anlaşıldığına göre Rıfki, Mısır'da bulunmuştur. Kahire'yi konu eden şiirinden orayı pek sevemediği, bir gazelinde de “*Dime ben kâm alamam Mışrdan elbet giderim / Rıfkiyâ niyyeti bozma didiğün elbet olur*” (Mecmua: 98a) deyişinden sürekli oradan vatanına dönme arzusu içerisinde olduğu anlaşılıyor.

Rıfki'nin şiirleri incelendiğinde, Arapça ve Farsçayı şiir söyleyebilecek kadar iyi bildiği anlaşılmaktadır. Bazı mısraları Arapça olarak söylemiş, zaman zaman iktibas sanatına başvurmuştur. Yedi gazeli Farsçadır. Şiir anlayışını ortaya koyup şairliği ile övündüğü fahriye türündeki bir gazelinde, kendini sözün efendisi kabul eder, değerli incilerin kaynağı gibi olan sözlerini ancak gerçek sarrafların anlayabileceğini düşünür. Kendini zamanın şiir meydanının Rüstem'i kabul edip “*Şimdi benim ol Rüstem-i meydân-ı belâgat / Bir haşm-ı kavî var ise meydânuma gelsin*” (Mecmua 105b) diyerek rakiplerine meydan okur (Gülhan 2018: 89). Kendini şairlikte Bakî'ye benzetir ve Fitnat'a nazire söylediğini belirtir:

Kibâr-ı 'aşrımız kıymet-şinâs olmayacak Rıfki
Bilinmez kadrimüz ger Bâki-i devr-i zamân olsağ (Mecmua: 102b)

¹ Tekfur: Bir tabiat tasvirinin yapıldığı manzumede mekânın adresine ait ipucu bulunmamaktadır.

² Kızıldağ: Metinden tam anlaşılmasa da Rıfki'nin yaşadığı çevre göz önünde bulundurulursa, Adana'nın Karaisalı ilçesine bağlı Kızıldağ Yaylası olması kuvvetle muhtemeldir.

*Şimdi bâğ-ı nazma Rıfki Bâkiveş revnak virür
Bâğ-ı nazmuñ revnağı hamd it ki bâkîdür yine* (Mecmua: 107b)

*Olsa nazîre-gû n'ola Rıfki de kem degül
Fıtnat egerçi nazmda şimdi feridedür* (Mecmua: 107b)

Hem “*Var mı bir kimse cihân içre elemden hâlî / Ebedî zevk ü şafâda ola gamdan hâlî*” (Mecmua 109b) gibi hikemî hem de “*Hatt geldi gayrı rüyuña çek dâm-ı zülfüñi / Mürgân-ı dil o bâğdan ey gül peridedür*” (Mecmua 97b) gibi lirik beyitleri vardır.

Rıfki'nin bilebildiğimiz tek eseri pek de hacimli olmayan *Divan*'ıdır.³ *Rıfki Divanı* ya da *Divan*'a ait bazı şiirlerin istinsahı olabilecek nüsha, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Âlî Bey Yazma Eser Kütüphanesi 394 demirbaş numarasında kayıtlı *Mecmua-i Eşâr*'ın 84b-110b varakları arasında talik hattıyla yazılmıştır. *Mecmua-i Eşâr*, 205x140-135x70 boyutlarında, sırtı siyah bez, siyah ebrûli mukavva cilttir. Mecmuada farklı özelliklerde kâğıtlar kullanılmıştır. Mecmua içerisinde biri hurufata dair, diğeri *Usûl-i Eşâr-ı Arabî* başlıklı iki mensur risale; Nabî'nin *Hayriyyesi*; Rıfki, Meylî Mehmed, Rahmî, Hüznî, Edîb, Fehîm, Fıtnat, Niyâzî, Feyzî, Mehmed Raşid'e ait şiirler, bir takvim ve en sonda da bir manzum sözlük vardır. Eldeki *Rıfki Divanı*'nda, 8 kaside, 21 tarih, 3 murabba, 1 muhammes, 1 müseddes, 7'si Farsça 81 gazel ile 2 mesnevi vardır (Gülhan 2018: 92).

Klasik Edebiyatta Mekânlar ve Rıfki'nin Konya, Kestel ve Kızıldağ Şiirleri

İnsana, hayata ve tabiata ait her konu klasik edebiyatın da konusu olmuştur. Bu edebiyatın bazı metinlerinde, bazı yerleşim yerlerinin ya da önemli mekânların bazen tavsifi, tarifi, methi; bazen hicvi, bazen de hüznü konu edilmiştir. Böylece klasik şiirde mekânları merkeze alan bazı türler ortaya çıkmıştır. Bu tür metinler konu ettiği mekânların iklimi, doğal güzellikleri, tarihî ve kültürel değerleri hakkında önemli bilgiler içerdiğinden klasik edebiyatın sosyal hayatla olan bağını en güçlü biçimde yansıtması açısından da önemlidir.

Şehir medeniyetinin başta klasik edebiyat olmak üzere, Türk edebiyatında çok önemli bir yeri vardır. Doğrudan ya da dolaylı olarak şehirleri, semtlerini ya da benzer önemli mekânları konu alan manzum, mensur birçok edebî metinle karşılaşırız. Bunların edebî bir türe dönüşenleri, klasik edebiyatta bazı farklı tür adlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bazı kasidelerin nesiblerinde, bazen de tamamında bazı şehirlerin veya şehirlere ait mekânların tasvirleri veya methiyeleri yapılmıştır. Burada birkaç örnek hatırlanabilir: Fuzulî'nin “*Kaside der-Tasvîr-i Bağdâd ve Medh-i Sultân Süleymân*” başlıklı kasidesinin 24 beyitlik nesibinde Bağdat (Akyüz 1999: 50-52), Nef'î'nin “*Der-Medh-i Sultân Ahmed Han Aleyhirrahmetü ve'l-Gufrân*” başlıklı kasidesinin nesibinin 12 beytinde Edirne (Akkuş 1993a: 62-63), Nedim'in “*Der-Vasf-ı Sa'dâbâd u İstanbul der-Zımn-ı Medh-i İbrahim Paşa*” başlıklı kasidesinin 16 beyitlik nesibinde İstanbul (Macit 1997: 85-86), Nabî'nin “*Der-Sitâyiş-i Muhassıl-ı Haleb Hacı Ali Ağa*” başlıklı “*Mağnisa*” redifli kasidesinde Manisa (Bilkan1997: 146-148), Nailî'nin “*Kasîde Der-Sitâyiş-i Sultân Mehmed bin İbrâhim Han*” başlıklı kasidesinin 19 beyitlik nesibinde Edirne (İpekten 1990: 51-52) ve Seyyid Mehmed Rıza'nın “*Kasîde Sebebâ-yı Kızanlık Li's-Seyyid Mehmed Rızâ Afâ Anhü El-Hâlık*” başlıklı 38 beyitlik kasidesinde Kızanlık (Kurnaz 1997: 253-264) tavsif ve tasvirleri konu edilmiştir.

Başka nazım şekillerinde de şehirler ya da şehirlere ait mekânlar konu edilmiş, bazı şiirlerde şehir isimleri redif olarak kullanılmıştır. Nacatî'nin “*Kabluca*” (Tarlan 1992: 360-1); Şeyhülislam Yahya'nın “*Bağdâd*” (Ertem 1995: 46), “*Sitanbulun*” (Ertem 1995: 123), “*Halebde*” (Ertem 1995: 209), “*Edrine*” (Ertem 1995: 213); Karamanlı Aynî'nin “*Şam*” (Mermer 1997: 571-2), “*Elmalu*” (Mermer 1997: 607-8), “*Antalya*” (Mermer 1997: 634-5), “*Konya*” (Mermer 1997: 635); Ravzî'nin “*İdincik*” (Aydemir 2007: 183); Nabî'nin “*Medînedür*” (Bilkan 1997: 535), “*Ayasofiyede*” (Bilkan 1997: 988); Hayalî'nin “*Edirne*”

³ Metni tarafımızdan hazırlanan *Divan* yakın zamanda kitap olarak basılacaktır.

(Tarlan 1992a: 262-3); Şeyh Galib'in "Meram" (Kalkışım 1994: 373); Nevî'nin "Edrine" (Tulum 1977: 468); Mezakî'nin "Üsküdar" (Mermer 1991: 317-8) redifli gazelleri ile Sultan I. Ahmed'in "Gazel Der-Hakk-ı Edirne" (Sultan I. Ahmed 2019: 54) başlıklı gazeli bu konuda örnek olarak hatırlanabilir.

Klasik dönemde mekânları konu edinen edebî metinlerin çoğunda başlık bulunmaması da söz konusu metinlerin tür olarak adlandırılmasındaki zorluk sebeplerinden biridir. Başlık bulunan bazı metinlerin de tam benzerlerine rastlayabilmek mümkün olmamaktadır. Bu tür metinlerin içerikleri arasında hem benzerlikler hem de farklılıklar vardır. Bunlardan bazıları bilâdiye, mesâir, sahilnâme, methiye, hicviye, mersiye gibi tür isimleriyle karşımıza çıkmaktadır.

Şehir veya belde isimlerinin tevriyeli kullanımına dayalı şiirlere "bilâdiye, büldân" (Kurnaz 1997: 231-52, Kaplan 2016: 102-24, Kalpaklı 1995: 42-5), gezilip görülecek mesire yerlerini anlatan şiirlere "mesâir" (Aksoyak 2016: 245-58, Kaplan 2017: 307-30), İstanbul sahilleri ile buralardaki yerleşim bölgelerinin topluca anlatıldığı şiirlere "sahilnâme, sevâhlnâme" (Kaplan 2015a: 149), kaybedilen şehirlerin ardından duyulan hüznü dile getiren şiirlere "mersiye" (Başkov 1980: 69-76), başta isteği dışında görevlendirilmeler olmak üzere, değişik sebeplerle halkından, ikliminden memnun kalınmayan şehirleri yeren şiirlere "hicviye, hezel, zem, tehzil" (Kutlar 2011: 1-16) gibi tür isimleri verilmiştir. Rıfki de bir süre bulunduğu ve hiç mutlu olmadığı anlaşılan Mısır ve Kahire'yi "*Meyl ider Mısra o kim bî-dil ü bî-bâsıradur / Nesi var meyl idecek mefsaka-i Kâhiredür*" matlâli kasidesinde oldukça ağır ifadelerle hicvederek bu türün güzel bir örneğini vermiştir (Mecmua 85b-86a).

Mekânlar üzerine oluşan edebî metinlerin en yaygın olanları hiç şüphesiz şehrengizlerdir. Edebî bir tür olarak şehrengizler genellikle, "*Bir şehrin tabii güzelliklerini ve güzellerini tanıtmak amacıyla yazılan manzum eserler.*" şeklinde tanımlanmıştır (Akkuş, 1998: 117-21; Pakalın, 1993: 326; Pala, 1995: 463; Üzgör, 1983: 227). Fars edebiyatındaki benzerleri de "şehir-engîz, şehir-âşûb, âlem-âşûb, cihân-âşûb, dehr-âşûb, felek-âşûb, karnâme, lâlezâr, mecma'u'l-esnâf, senâyi'ü'l-bedâyi" gibi adlarla da anılırlar (TDEA 1998: 117). Şehrengizlerde, şehre hayat veren, şehri şehir yapan, güzelleştiren, geliştiren, kalkındıran güzel insanlara duyulan muhabbet duygularının samimi ifadeleri görülebilir. Bu sebepten şehrengizler için; "Bir şehirden ve o şehri meydana getiren, geliştiren, güzelleştiren, kalkındıran güzel insanlardan bahseden eserlerdir." demek daha doğru bir tanımlama olabilir. Fakat Lâmiî Çelebi ve Nâzik'in Bursa şehrengizleri gibi bazı şehrengizlerde, şahıslardan değil yalnızca şehrin tabiat güzelliklerinden söz edilmiştir (Gülhan 2017: 339-357). Bilinen şehrengizlerin sayısı seksen beşi geçmiştir (Kaplan 2018: 786). Yeni çalışmalarla sayı artmaya devam edecektir.⁴

Şehrengiz, genellikle "bir şehrin tabii güzellikleri ve güzellerini konu edinen eserler" olarak tanımlansa da şehirlerin yalnızca tabii güzelliklerini konu edinen metinlerin bu türün dışında görülmesi gibi bir eğilim de gözlenmektedir. Bu tür edebî metinler genellikle şehir şiirleri, methiyeleri, kasidesi, gazeli gibi genel başlıklar altında yayımlanmıştır. "Seyyid Mehmed Rızâ'nın Kızanlık Kasidesi" (Kurnaz 1997: 253-64), "Divan Edebiyatında Şehirler I" (Gökyay 1992a: 9-12), "Divan Edebiyatında Şehirler II İstanbul ve Edirne" (Gökyay 1992b: 9-12), "Divan Edebiyatında Şehirler III Kastamonu ve Bursa" (Gökyay 1992: 9-14), "Şehir Şiirleri ve Şeyhülislam Yahya'nın Edirne Gazelleri" (Batislam 2009: 483-98), "Divan Şiirinde Şehir Adlarının Tevriyeli Kullanımı Aydın-Tire Örneği" (Arıkoğlu 2008: 137-44), "Van Şehir Tarihi Araştırmalarına Küçük Bir Edebî Katkı: Fâik Reşâd'ın Kendirci Gazeli" (Avcı 2019: 63-74), "Yenişehirli Mahmud Kemaleddin Fenârî'nin Bursa'ya Göçü ve Bursa'ya Dair Bir Methiyesi" (Avcı 2019: 896-914), "Malatyalı Necatî ve Şehir Methiyeleri" (Yekbaş 2015: 377-

⁴ Şehrengizler hakkında daha geniş bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: (Levend 1957, Abdulkadiroğlu 1988: 129-167; Gülhan 2012: 571-518; Tıghl 2007: 763-770; Akkuş 2005: 2005-2018; Öztekin 1997: 65-69; Gazali 1946: 11-16; Mermer 2000: 279-288; İsen ve Burmaoğlu 1987: 57-105; Tezcan 2001: 161-194; Gökyay 1939: 52-55; Yurtsever 1987; Akkuş 1987; Akkuş 1993: 81-85; Tuğcu 2007; Karacasu 2007).

401), “Ankara’nın Bilinmeyen Tarihi: XVIII. Asır Şairi Râzî’nin Ankara’yla İlgili Şiirleri” (Erdoğan 2016: 104-30), “On Altıncı Asırda Bir Şehir Övgüsü: Budin” (Gök: 2017: 119-31), “Gözden Kaçmış XVI. Asır Şairi Celâl-zâde Mustafa’nın Oğlu Mahmud Efendi ve Konya, İstanbul ve Edirne Methiyeleri” (Erdoğan 2012: 300-25) örneklerinde olduğu gibi.

İsmail Hakkı Aksoyak, “Gelibolulu Mustafa Âlî’nin Gelibolu Şehrengizi” başlıklı makalesinde bazı şairlere ait, redifleri şehir ve semt adlarını taşıyan ya da konusu şehir olan birçok kaside ve gazeli örnek olarak hatırlattıktan sonra “*İşte böyle kaside ve gazeller ister şehri övsün, ister yersin mesnevi tipiyle yazılmamasına ve şehrengiz adını taşıyamamasına rağmen, konu itibarıyla şehrengizlerin içinde değerlendirilebilir.*” der. Hatta daha sonra “*Günümüzde de şehirlerin güzelliklerini anlatan mensur ve manzum pek çok eser kaleme alınmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Beş Şehir’i, Ahmet Turan Alkan’ın Altıncı Şehir’i, Enis Batur’un İstanbul Şehrengizi ve Mustafa Armağan’ın Şehir Asla Unutmaz’ı şehrengiz nevinin günümüze kadar gelen örnekleri sayılabilir. Hangi dönemde yaşarlarsa yaşasınlar sanatkarları şehrengiz yazmaya sevk eden doğdukları, yaşadıkları gezip gördükleri bazen de görmedikleri şehirlere, beldelere olan bağlılık ve sevgileri olmalıdır.*” diyerek bir bakıma, şehri konu edinen her edebî metnin şehrengiz türü içerisinde değerlendirilmesi gerektiği görüşünü ileri sürer (Aksoyak 2016: 515-7). Rıdvan Canım da *Divan Edebiyatında Türler* adlı eserinde şehrengiz türünü tanıtırken, tür hakkındaki değişik tanımlamalara yer verdikten sonra türü içerik yönünden dörde ayırır ve ikinci sırada “*Bir şehrin güzelliklerini konu edinen şehrengizler Lâmiî, Dürrî ve Nazik Abdullah’ın eserleri bu tür şehrengizlere örnek gösterilebilir.*” diyerek o da yalnızca şehrin güzelliklerini konu edinen eserleri şehrengiz türü içerisinde değerlendirmektedir (Canım 2010: 294). Son zamanlarda, şehirleri konu edinen kitap ve şiirlere de şehrengiz adı verilmesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Metin Önal Mengüşoğlu’nun *Harput Şehrengizi* (2016), Zakir Ençevik ve Kamil Uğurlu’nun *Eskişehir Şehrengizi* (2011), Kamil Uğurlu’nun *Karaman Şehrengizi “Karaman’a Hasretliğim”* (2010), Kamil Uğurlu’nun *Konya’nın Batısı Takkeli Bir Dağ Konya Şehrengizi* (2005) adlı eserlerinde ve Mehmet Şamil Baş’ın “İstanbul Şehrengizi” (2006) adlı şiirinde olduğu gibi.

Kendisi de Bursa için şehrengiz yazmış olan Âşık Çelebi, *Meşâ’irü’s-Şu’arâ*’sında Garâmî’yi tanıtırken “*Karâferye hakkında şehrengizi vardır. Yaylak vasfında dimiştir.*” diyerek yaylaları tanıtan şiirleri bile şehrengiz olarak adlandırmıştır (Kılıç 2010:1628).

Rıfki’nin Kestel ve Kızıldağ şiirleri de yaylaları tasvir etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Rıfki’nin şiirlerini de şehrengiz türü içerisinde değerlendirmek yanlış olmasa gerektir. Ancak bu konudaki yayınlara bakıldığında, bu tür şiirlerin genellikle “şehir şiirleri”, “şehir methiyeleri” gibi isimlendirilmelerle yayımlandığı dikkati çekmektedir. Ya da bir yayla ve bir dağı konu ettiği için en yakın örneği ile “mesâir” türü içerisinde değerlendirilebilir. Rıfki’nin bu şiirleri Mihrî Hatun’un “*Ne hoş yaylak imiş bu şehri Lâdik*” nakaratlı, Lâdik’i konu edinen, 25 bentlik mütekerrir murabba ile büyük bir benzerlik göstermektedir (Arslan 2007: 327-31, Turan 2010: 598-604). Taner Gök, 16 yüzyıl şairlerinden Vucûdî’nin Budin’i konu eden 45 beyitlik mesnevi nazım şeklindeki şiiri hakkındaki makalesinde “*Budin Şehrengizi*” alt başlığı altında, “*Der-Vasf-ı Budin başlığı altında verilen bu bölüm, içeriği bakımından şehrengizlerdeki güzelliklerin anlatımıyla bire bir uyumludur.*” deyip bu görüşünü güçlendirmek için “*Agâh Sırrı Levend, şehrengizler ve ona benzeyen türleri sınıflandırırken üçüncü sırada şu sınıflandırmayı verir: ‘Bir şehrin güzellerinden bahsetmeyerek yalnız gezilip görülecek yerlerini anlatan şehrengizler: Lâmiî Çl.nin Bursa Şehrengizi’i ile, Nazûk Abdullah’ın Bursa’yu öven ‘terkib-i bend’ şeklindeki manzumesi gibi*” ve ardından bir açıklama yaparak “*Bu eserlerden bazısı ‘şehrengiz’ adını taşıyamamakla beraber, bir şehri veya güzelleri tasvir ettiği için ‘şehrengizler’ arasında yer alır.*” alıntısını yapıp “*Buradan hareketle Budin’le ilgili şiirin yukarıda belirttiğimiz içerik özelliğinden dolayı ‘şehrengiz’ adını taşımasa da şehrengizler arasında değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.*” (Gök 2017: 122-3) demesine rağmen şiiri “On Altıncı Asırda Bir Şehir Övgüsü: Budin” başlığıyla yayımlamıştır. Bütün bunlar gösteriyor ki şehir, belde, sahil, mesire yeri, dağ, ova, mera, yaylak gibi mekânları konu

edinen edebî metinlerin tür açısından isimlendirilmesi konusunun bir daha gözden geçirilmesi ihtiyacı ortada durmaktadır.

Konya Şehri ile Kestel ve Kızıldağ Yaylalarını Konu Edinen Şiirlerin Muhtevaları

Rıfkî'nin Kestel Yaylası'nı konu edinen şiiri kaside, Konya ve Kızıldağ'ı konu edinen şiirleri gazel şeklindedir. Bunlardan başka *Divan*'ında, yaptırılan iki esere düşürülen tarih manzumeleri sebebiyle de Kızıldağ Yaylası'ndan söz edilmiştir. Bunlardan biri, bir medresenin yapılması ve adından Ahmed Efendi olarak söz edilen bir müderrisin medreseye müderris olarak tayin edilmesi hakkındaki yedi beyitlik tarih kıtası (H 1177 / M 1763); diğeri de Müderris Efendi olarak söz edilen bir şahsiyetin yaptırdığı bir bina hakkındaki sekiz beyitlik tarih kıtasıdır (H 1179 / M 1765). Bu şiirler, bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

Konya'yı Konu Edinen Gazel

Konya, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış tarihî bir şehirdir. Muhakkak ki Konya üzerine birçok güzel söz söylenmiştir. A. H. Tanpınar da *Beş Şehir* adlı eserinde üçüncü sırada Konya'yı tanıtmıştır. Mevlâna, “*Gel ve dergâhımı ziyaret et / Aşkın nuru buradan yayılır / Semerkand ve Buhara'ya, buradan / Konya'dan, bir an / Gökyüzü, gecenin ortasında / Güneşi gördü bir an*” (Albayrak 2012: 165) diyerek Konya'yı, aşkın nurunun yayıldığı, Semerkand ve Buhara'dan da üstün bir şehir olarak görmüştür. Sultan Veled de “*Konya'yı şehirlerin padişahı, can şehri, hem cennet hem huri, Hüma kuşunun yuvası, insanlarını da saf altın*” olarak nitelendirmiştir (Güler 2016). 16. yüzyıl şairlerinden Mahmud Bin Mustafa “*Konya-veş ey dil makâm-ı dil-güşâ gördün mi hiç / Bâğı cennet âbî kevser hoş-hevâ gördün mi hiç*” matlâlı dokuz beyitlik gazelinde, Mevlâna'nın yaşadığı mutluluk bahçesi olan dönemin Konya'sını dile getirmiştir (Erdoğan 2012: 300-25). Karamanlı Aynî de “*Kamu dillereddür ta'zîm-i Konya / Hezârân âferîn iklim-i Konya*” matlâlı yedi beyitlik gazelinde Konya'yı konu etmiştir (Mermer 1997: 635).

Daha önce de belirtildiği gibi Kamil Uğurlu da, günümüzün Konya'sını tanıtan eserine şehrengiz adını verilmiştir. Rıfkî, muhtemelen Konya'da yaşanan bir bayram gününü konu edindiği on bir beyitlik bir gazelinde de “*Konyanuñ dil-berleri hüsn ile mânend-i perî / Yûsufâsâ her biri bir hâlet-efzâ rûz-ı 'id*” (Mecmua 97a) diyerek Konya'nın güzellerini güzellikte periye ve Hz. Yusuf'a benzetmiştir.

Konya'nın tabii güzellikleri ve isim verilmeksizin güzelleri, yedi beyitlik *mefûlü mefâilü mefâilü feûlün* kalıbıyla söylenmiş bir gazelde konu edilmiştir. Gazelde dile getirildiğine göre Konya, gümüş gibi parlak göğüslü, ay gibi parlak yüzlü ve Yusuf gibi güzelleri ile Ken'an ülkesine dönmüştür ve gelip seyredilmeye değer bir yerdir. Güzellerinin yanağının alevi, gönül kuşunu, sanki pervane olup geceyi aydınlatan muma döndürmüştür. Konya, gonca gibi ağzı, lale gibi yanağı, servi gibi boyu olan güzelleri sayesinde, her köşesi gül bahçesi gibi olan bir yere dönmüştür. Onun her güzeli, yay gibi kaşları ve ok gibi kirpiklerinin vuruşu ile sanki zamanın Rüstem'i gibidir. Onları gören Mevleviler, aşkla döne döne değirmen taşına benzemiştir. O aziz şah, gönül ülkesinin Yusuf'udur. Güzeller ona gıpta ederek dost olmak isterler. Rıfkî de, öyle bir şahın kuludur ki, bu onun için sanki sultanlıktır.

Kestel Yaylası'nı Konu Edinen Kaside

İnternette “Kestel” araması yapıldığında Bursa, Burdur, Kütahya, Afyonkarahisar, Aydın ve Antalya'ya bağlı bazı ilçe, köy ve mahalleler karşımıza çıkmaktadır. Kasidedeki “*Belde-i Konya harâretle hemân bir dūzah / Lîk fevkinde anuñ 'Adn-i 'alâdur Kestel*” beytinden ve diğer betimlemelerden anlaşıldığına göre burada konu edilen *Kestel*; Konya'nın Kadınhanı ilçesi sınırları içerisinde kalan, Konya merkeze 60 km. uzaklıkta, çevredeki kale kalıntılarından tarihi çok eskilere dayandığı sanılan, gölü ve sık ormanlarıyla bir yayla ve mesire yeridir (Konya Gezi... 2017; <http://www.konyagezirehberi.net...>).

Konya'nın Kadınhanı ilçesinin bir yaylası ve mesire yeri olan Kestel, on sekiz beyitlik *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla söylenmiş bir kasidede tabii güzellikleri yönünden tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu tavsife göre Kestel, gönlü ferahlatan, parlatan bir mutluluk yurdu; sabah rüzgârının estiği havadar bir yer ve üzüntüden kurtulmak isteyenlerin sığınacağı bir kaledir ki orada gönüllere keder ulaşamaz. Ölümsüzlük suyu gibi suyu, Hz. İsa'nın nefesi gibi rüzgârıyla ruhlardaki huzuru artırır. Yeşil bir denize benzeyen çimenlikleri, gökyüzü rengindeki çiçeklikleriyle gönüllerde gam, keder bırakmaz. Hz. Süleyman ve Sebâ Melikesi kıssasındaki postacı İbibik kuşu gibi sürekli gelip giden sabah rüzgârı, Kestel'i mutlu Sebâ Melikesi'nin ülkesine döndürmüştür. Kuşlarının hoş nağmelerini işitenler, Kestel'in bir musiki ve güzellik kaynağı olduğunu söyler. Çiçeklerin ve çam fıstıklarının kokusuyla ruhlara sürekli güzel kokular sunar.

Kestel, yüksek ve açık bir yer olarak, insanın görüş ufkunu ve ömrünü uzatır. Dağın tepesinde ve uzağı daha iyi görebilmeyi sağlayan bir yerde olduğu için, orada gözler bir anda dokuz menzili seyredebilir. Konya sıcaklıkta cehennem gibiyse de Kestel onun üzerinde bir Adn cenneti gibidir. Cahiller oraya gelemmez. İlim sahipleri için ise Kur'an'daki "*Oraya giriniz!*" emrinde olduğu gibi Allah'ın bir lütfudur. Benlicezâde'nin de dediği gibi ona cennet denilse yeridir. Kestel, Fazıl'ın yayınlarını yapması ve talebeleri için de uygun bir mekândır. Orada birçok yetenekli kişi ikamet etmektedir. Sanki Hüma ve doğan kuşunun yuvasıdır. Kimse onu kötülemeye cesaret edemez, o ancak övülmeye layıktır. Parlak yüzlü bir sevgili gibidir. Onun övgüsünü duyan bile ona âşık olur. O anlatmakla bilinemez, ne kadar mutluluk veren bir yer olduğu ancak görülerek anlaşılabilir. Başka bir yayla onunla karşılaştırılmaz. O cana can katan rüzgârıyla mucizeler yaratır. Kısaca Kestel, güzellik ve hoşluklarıyla bütün yaylalara meydan okuyabilecek özellikler taşımaktadır.

Kızıldağ Redifli Gazel

Kızıldağ'ı konu edilen her iki gazelde de söz konusu mekânın tam adresine ait kanıt niteliğinde bir ifadeye rastlanmasa da Rıfki'nin yaşadığı çevre göz önünde bulundurulacak olursa, Adana'nın Karaisalı ilçesi sınırları içerisinde bulunan, Adana'ya yaklaşık 78 km. uzaklıktaki, bugün de önemli bir mesire yeri olan Kızıldağ adlı yayladan söz edildiği sonucunun çıkarılması yadrganmayacaktır. Evliya Çelebi de 1648 ve 1671 yıllarında yaylaya gelmiş ve Kızıldağ Yaylası hakkında "*Mülk-i Osmanlı'daki yetmiş yaylanın hepsini temaşa ettim, gezdim, fakat Erzurum'un Bingöl yaylası ile Adana'nın Ramazanoğulları yaylası gibi yayla görmedim.*" demiştir (<https://www.kizildagyaylasi.com...>).

Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün vezniyle yazılmış olan on beyitlik "Kızıldağ" redifli gazelde Kızıldağ Yaylası'nın doğal güzellikleri dile getirilmiştir. Rıfki'ye göre Kızıldağ'ın, güzellikte Sebâ ülkesinden geri kalır bir yanı yoktur. Kızıldağ insana acayip ferahlık veren bir mekândır. Sanki cennetlerin üzerinde bir yere kurulmuştur. Mutluluk verme konusunda hiçbir yer ona benzeyemez. Kızıldağ'ın hoşluğunu, güzelliğini herkes kabul eder. Araplar arasında ve Anadolu'da herkes onun adından, şöhretinden söz eder. Kızıldağ, sanki cennetin ikizi gibidir, çeşmeleri de cennet çeşmelerine benzer. Neşe ve zevk verme konusunda da deniz gibidir. Gönüller, su gibi hep ona doğru akar. Hz. İsa gibi hoş nefeslidir. Güzel havası, canlara can katar; sanki Hz. Meryem'in kuağı gibidir. Rüzgârı, yeryüzünü Hz. İsa'nın nefesi gibi yapar. Huzurun sağlam bir kalesi gibidir. Gam ordusu orada yaşayanların gönlünü üzemez. Kızıldağ, İrem bahçelerinden daha şenlikli bir yerdir. Onun verdiği zevki ne Ad kavmi ne de onun hükümdarı Şeddat tatmıştır. Kızıldağ, mutluluk veren değerli bir yerdir. Orada yaşayan değerli insanlar da ayrıca onun şanını yüceltmektedir. Kızıldağ sanki başka bir âlemdir. Rıfki de dünyada onun bir benzerini görmediğini söyler.

Kızıldağ Yaylasını Konu Edinen Gazel

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün vezniyle yazılmış olan beş beyitlik bir başka gazelde de yine Kızıldağ Yaylası'nın doğal güzellikleri dile getirilmiştir. Bu gazele göre de

Kızıldağ'ın havasından ve suyundan herkes sağlık kazanır, verdiği neşeyle yeniden hayat bulur. Bu yerin zevkini çıkarıp ölümsüzlük suyu gibi olan suyunu içen, kesinlikle doktorların ilacına ihtiyaç duymaz. İnsan özellikle baharda bülbüllerin ötüşlerinden, ırmakların ve kuşların nağmelerinden mest olur, kendinden geçer. Gönül huzuru için çok şifalı pınarlarından çekinmeden içip ve zevkini çıkarmak gerekir. Onun suyu canlara can katar. Hangi yaşta olunursa olunsun, orada yaşamaktan asla korkulmamalıdır. Böyle hava ve suyun olduğu bir yerdeki sekiz gün, seksen yıllık ömre bedeldir.

Sonuç

Bu çalışma ile ne yaşadığı 18. yüzyılda ne de sonraki zamanlarda pek tanınma fırsatı bulamamış olan, yalnızca bir şuara tezkiresinde hakkında kısa bilgi bulunabilen, tezkiredeki bilgilerden ve kendi şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla iyi bir öğrenim görerek Arapça ve Farsçayı şiir söyleyebilecek kadar öğrenmiş olduğu anlaşılan; lirik, hikemî ve ironik şiirleri yanında, yaşadığı ve gezip gördüğü yerler hakkında tanıtıcı şiirler yazmış olan Rıfki, biraz daha yakından tanıtılmak istenmiştir. Klasik şiirdeki şehir ve mekânlarla ilgili şiirlerin tür olarak adlandırılmasındaki sorunlar hatırlatılarak; Rıfki'nin Konya'yı konu edinen bir gazeli, Konya'nın Kadınhanı ilçesi sınırları içerisinde yer alan Kestel Yaylası'nı konu edinen bir kasidesi ile Adana'nın Karaisalı İlçesi sınırları içerisinde bulunan Kızıldağ Yaylası hakkındaki iki gazeli şehir ve mekân şiirlerinin örnekleri olarak tanıtılmaya çalışılmıştır.

Metinler

Konya Konulu Gazel

(*mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün*)

1. Dil mürği ki şevk-i ruḥ-ı hûbâna dönübdür
Pervâne dürür şem'-i şebistâna dönübdür
2. Yûsuf-şifatân sîm-berân mâhveşânla
Gel Konyayı seyr eyle ki Ken'âna dönübdür
3. Ğonce-dehân lâle-ruḥân serv-ḳadânla⁵
Her kûşeleri bâḡ u gülistâna dönübdür
4. Müjgân-ı ḥadeng urmada ebrû-yı kemânla
Her tâzesi bir Rüstem-i devrâna dönübdür
5. Bunları görüb Mevleviler 'aşḡile şöyle
Hep döne döne seng-i degirmâne dönübdür
6. Rıfkî-i perîşân nicedür dir ise yârân
Bir şâha ḳul olmuş yine sultâna dönübdür
7. Mısr-ı dile Yûsuf durur ol şâh-ı 'azîzüm
Ḥûbân aña heb ḡıbtada ihvâna dönübdür (Mecmua 99a)

Kesdel Redifli Kaside

(*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*)

1. Dil-güşâ dâr-ı şafâ ṭab'a cilâdur Kesdel
Pür-hevâ cilvegeh-i bâd-ı şabâdur Kesdel
2. Anda reh-yâb olamaz zerre ḳadar ḳalbe keder
Ğam-gürîzâna meger ḥışn-ı rehâdur Kesdel

⁵ “Ğonce-i dehân” okunsa vezin hatası gidecek ama anlam olarak “ğonce-dehân” okunuşu daha uygun görüldü.

3. Âb-ı Hızır âbı nesîmi dem-i 'Îsâ-mânend
Âb u bâd ile 'aceb rûh-fezâdur Kesdel
4. Ğam kıomaz dilde yemâsâ çemen-i hâdrâsı
Nağş-ı ezhâr ile hem-reng-i semâdur Kesdel
5. Hüdhd-i peyk-i şabâ dem-be-dem âmed-şûde
Bu şafâlarla meger bâğ-ı Sebâdur Kesdel
6. Gûş iden nağme-i mürğân-ı hoş-elhânını dir
Menba'-ı mûşîkî vü hüsn ü edâdur Kesdel
7. Gâh ezhâr ile geh bûy-ı şanavberle müdâm
Şamme-i rûha ne hoş râyiha-zâdur Kesdel
8. Bahş ider âdeme medd-i başârî 'ömr-i medîd
Ber-güşâde kıatı hoş cây-ı 'alâdur Kesdel
9. Seyr ider lahza peyk-i nazaruñ deh-menzil
Kulle-i kûhda bir dîr-nümâdur Kesdel
10. Belde-i Konya harâretle hemân bir dûzah
Lîk fevkinde anuñ 'Adn-i 'alâdur Kesdel
11. Gelemez câhili anâ var ise ehl-i 'ilme
"Fedhulû" emri ile lutf-ı Hüdâdur Kesdel
12. N'ola cennet dir isem Benlicelizâde gibi
Fâzıluñ neşrine tullâbına câdur Kesdel
13. Anda sâkin bu kıadar tâlib-i zî-isti'dâd
Güyyâ lâne-i şebbâz u Hümâdur Kesdel
14. Kimsenüñ zemme anı zehresi yok zerre kıadar
İftihâr itmege ammâ ki revâdur Kesdel
15. Gûş iden medhın olur aña kıulakıdan 'âşık
Şanki bir dil-ber-i pür-nûr u ziyâdur Kesdel
16. Bilemeñ hâşılı vaşf ile anuñ mâhiyetin
Çık da bir gör ne 'aceb cây-ı şafâdur Kesdel
17. Ğayrı yaylâğ aña bir vechile nisbet olmaz
Bâd-ı cân-bahşile i'câz-nümâdur Kesdel
18. **Rıfkiyâ** hâşılı bu hüsn ü leâfetle hemân
Varsa bir ben gibi yaylâğ-şalâdur Kesdel (Mecmua 88a)

Kıızıldağ Redifli Gazel

(*mefâ'ülün mefâ'ülün fe'ülün*)

1. 'Aceb cây-ı müna' 'amdur Kıızıldağ
Sebâdan şanmağıl kemdür Kıızıldağ
2. Nazîr olmaz aña hiç bir şafâğâh
Cinân üzre muqaddemdür Kıızıldağ
3. Añarlar nâmını Rûm u 'Arabda
Leâfetle müsellemdür Kıızıldağ
4. Mu'âdil çeşmesârı selsebile
Meger cennetle tev'emdür Kıızıldağ

5. Aña diller akar şu gibi meyyâl
Şafâ vü zevkile yemdür Kızıldağ
6. Hevâ-yı hûbı eyler tab'ı ihyâ
Mesihâvâr hoş-demdür Kızıldağ
7. Dem-i 'Îsâ ider bâdı zemîni
Meger âgûş-ı Meryemdür Kızıldağ
8. Zafer bulmaz dile ceş-i ğam anda
Hużûra hışn-ı muhkemdür Kızıldağ
9. Bu zevki görmemişdür 'Âd u Şeddâd
İremden belki hurremdür Kızıldağ
10. Kirâmu'n-nâs ider şânına ikrâm
Şafâgâh-ı mükerremdür Kızıldağ
11. Mişâlin görmedüm 'âlemde **Rıfki**
Meger bir başka 'âlemdür Kızıldağ (Mecmua 102a)

Kızıldağ Konulu Gazel

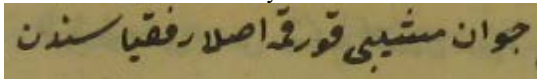
(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

1. Hayât-ı nev bulur diller Kızıldağın şafâsından
Şifâ kesb eyledi çok kimseler âb u hevâsından
2. Bu yirde zevk idüb nûş eyleyen bu âb-ı hayvânı
Olur bî-şübhe müstağnî eţibbânun devâsından
3. Hem ol mürġân u cûlar nağmesinden mest olur âdem
Huşûşâ kim bahâr eyyâmı bülbüller şadâsından
4. Yi iç zevk eyle bî-pervâ ki âbidur hayât-efzâ
Şafâ-yı kalb için nûş-ı 'uyûn-ı pür-şifâsından
5. Bu âb u bu hevâda 'ömr-i heştâd ile heşt birdür
Cevân meşîbi (olsaň) ħorkma aşlâ **Rıfki**yâ sinden⁶ (Mecmua 106a)

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, Abdülkerim (1988). "Şehrengizler Üzerine Düşünceler ve Belig'in Bursa Şehrengizi". *Türk Kültürü Araştırmaları (Prof. Dr. Şerif Başstav'a Armağan)*, 129-67.
- Akkuş, Metin (1987). *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Bursa Şehrengizleri*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Akkuş, Metin (1993). "Türk Edebiyatında Bursa Şehrengizleri I, İshak Çelebi'nin Bursa Şehrengizi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 81-5.
- Akkuş, Metin (1993a). *Nef'i Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- Akkuş, Metin (2005). "Bursa Şehrengizlerinde Toplumsal Çevre ve Yaşam", *Uludağ Üniversitesi II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Uludağ Üniversitesi Yay., Bursa, 205-18.

⁶ "olsaň" metinde yok. Vezin ve anlama uygun olabileceđi düşünülerek eklendi.

- Aksoyak, İ. Hakkı (2016). “Feyzullah Efendi'nin Mesâiri ile Lutfî'nin Ferdî'nin Bilâdiye'sine Zeyli”, 14. yy.'dan 19. yy.a Anadolu ve Rumeli'de Yazılmış Türkçe Edebî Metinler Üzerine Söylenmemiş Sözler, Grafiker Yay., Ankara.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2016). “Gelibolulu Mustafa Ali'nin Gelibolu Şehrengizi”, 14. yy.'dan 19. yy.a Anadolu ve Rumeli'de Yazılmış Türkçe Edebî Metinler Üzerine Söylenmemiş Sözler, Grafiker Yay., Ankara.
- Akyüz, Kenan vd. (1999). *Fuzûlî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- Albayrak, Fatma (2012). “Konya Şehrengizi ve Karaman Şehrengizi Adlı Eserler Üzerine”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1/2, 161-75.
- Arıkoğlu, İsmail (2008). “Divan Şiirinde Şehir Adlarının Tevriyeli Kullanımı Aydın-Tire Örneği”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 23, 137-44.
- Arif Hikmet. *Tezkire-i Şuarâ*, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Bölümü, nr. 789.
- Arslan, Mehmet (2010). *Mihri Hatun Divanı*, Amasya Valiliği Kültür Yay., Ankara.
- Avcı, İsmail (2019). “Van Şehir Tarihi Araştırmalarına Küçük Bir Edebî Katkı: Fâik Reşâd'ın Kendirci Gazeli”, *Akademik Kaynak*, 10-11, 63-74.
- Avcı, İsmail (2019). “Yenişehirli Mahmud Kemaleddin Fenârî'nin Bursa'ya Göçü ve Bursa'ya Dair Bir Methiyesi”, *VII. Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*, 2, Gece Kitaplığı, Ankara, 896-914.
- Aydemir, Yaşar (2007). *Ravzî Divanı*, Birleşik Kitabevi, Ankara.
- Baş, Mehmet Şamil (2006). “İstanbul Şehrengizi”, <https://www.antoloji.com/İstanbul-şehrengizi-2-şiiri>, (e.t. 07.03.2019).
- Batıslam, H. Dilek (2009). “Şehir Şiirleri ve Şeyhülislam Yahya'nın Edirne Gazelleri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı, 39, 483-98.
- Bilkan, Ali Fuat (1997). *Nabî Dîvânı I-II*, MEB Yay., İstanbul.
- Boşkov, Vanço, (1980). “Türk Edebiyatında Şehir Şiirleri ve Şehir Mersiyeleri”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, 12, 69-76.
- Canım, Rıdvan (2010). *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yay., Ankara.
- Erdem, Sadık (2014). *Arif Hikmet Tezkire-i Şuarâ İnceleme Çeviriyazı İndeksli Tıpkıbasım*, TTK Yay., Ankara.
- Erdoğan, Mustafa (2012). “Gözden Kaçmış XVI. Asır Şairi; Celâl-zâde Mustafa'nın Oğlu Mahmud Efendi ve Konya, İstanbul ve Edirne Methiyeleri”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/2, 300-25.
- Erdoğan, Mustafa (2016). “Ankara'nın Bilinmeyen Tarihi: XVIII. Asır Şairi Râzî'nin Ankara'yla İlgili Şiirleri”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 4/ 2, 104-30.
- Gök, Taner (2017). “On Altıncı Asırda Şehir Övgüsü: Budin”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, (Prof. Dr. Mete Tuncoku Aramağanı), 15/ 23, 119-31.
- Gökyay, Orhan Şaik (1939), “Bursa Şehrengizi”, *Yücel* (I. Seri), 50, 52-5.
- Gökyay, Orhan Şaik (1992). “Divan Edebiyatında Şehirler I”, *Tarih ve Toplum*, 18/ 105, 9-12.
- Gökyay, Orhan Şaik (1992a). “Divan Edebiyatında Şehirler II İstanbul ve Edirne”, *Tarih ve Toplum*, 18/ 106, 9-12.

- Gökyay, Orhan Şaik (1992b). "Divan Edebiyatında Şehirler III Kastamonu ve Bursa", *Tarih ve Toplum*, 18/ 107, 9-14.
- Güler, Kadir (2016). "Sultan Veled'in Kütahya Gazeli", <http://Yenikütahya.com/2016/12/11/> (e. t. 07.03.2019).
- Gülhan, Abdülkerim (2012). "Şehrengiz Türü ve Ravzî'nin Edincik Şehrengizleri", *Turkish Studies* 7/2, 515-45.
- Gülhan, Abdülkerim (2017). "Abdullah Nâzik'in Bursa Şehrengizleri", *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18/ 33, 339-57.
- Gülhan, Abdülkerim (2018). "Rıfkî ve İstanbul Şehrengizleri", *Littera Turca Journal of Language and Literature*, 4/1, 86-100.
<http://www.konyagezirehberi.net/konya-kesdelormanlari-ve-kesdel-golu> (e. t. 07.03.2019).
<https://www.kizildagyaylasi.com.yaylamizin-tarihi/> (e. t. 07.03. 2019).
- İpekten, Haluk ve M. İsen, R. Toparlı, N. Okçu, T. Karabey (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay, Ankara.
- İpekten, Haluk (1990). *Nâilî Divânı*, Akçağ Yay., Ankara.
- İsen, Mustafa ve H. Burmaoğlu (1987). "Bursa Şehrengizi (Lamiî Çelebi)", *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3, 57-105.
- Kalkışım, Muhsin (1994). *Şeyh Gâlib Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara.
- Kalpıklı, Mehmet (1995). "16.-17. Yüzyıllarda Mahalle ve Semt Adları Kamî'nin Lugazı", *İstanbul*, 14, 42-45.
- Kaplan, Yunus (2015). "Şehrî ve Halep Şehrengizi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 14, 67-92.
- Kaplan, Yunus (2015a). "Klasik Türk Edebiyatında Sahil-nâlmeler ve Derviş Hilmi Dede'nin Sahil-nânesi", *Route Educational Social Science Journal*, 2/2, 148-59.
- Kaplan, Yunus (2016). "Klasik Türk Edebiyatında Bilâdiyyeler ve Zihnî Efendi ile İştibâ Ahmed Efendi Bilâdiyyeleri", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 13/ 1, 102-24.
- Kaplan, Yunus (2017). "Lâle Devri İstanbul'unda Padişah Bahçelerini Anlatan Manzum Bir Eser: Hıfzî ve Mesâiri", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15/ 1, 307-330.
- Kaplan, Yunus (2018). "Abdî ve Kütahya Şehrengizi", *Littera Turca Journal of Language and Literature*, 4/3, 783-824.
- Karacasu, Barış (2007). "Türk Edebiyatında Şehr-engizler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5/ 10, 259-313.
- Kılıç, Filiz (2010). *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ İnceleme Metin*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., İstanbul.
- Kurnaz, Cemal (1997). "Arayıcızâde Hüseyin Ferdî ve Derviş Ömer Efendinin Bilâdiyyeleri", *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçay Yay., Ankara, 230-1.
- Kurnaz, Cemal (1997). "Seyyid Mehmet Rızâ'nın Kızanlık Kasidesi". *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yay., Ankara, 253-60.
- Kutlar, Fatma Sabiha (2011). "Klasik Türk Şiirinde Şehir Hicviyeleri ve Arpaemînzâde Mustafa Samî'nin Edirne Kasidesi", *Turkish Studies*, 6/2, 515-45.

- Levend, Ağâh Sırrı (1957). *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehr-engizlerde İstanbul*, İstanbul Enstitüsü Yay., İstanbul.
- Macit, Muhsin (1997). *Nedim Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- Mermer, Ahmet (1991). *Mezâkî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, AKM Yay., Ankara.
- Mermer, Ahmet (1997). *Karamanlı Aynî ve Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara.
- Mermer, Ahmet (2000). "Bursa Şehrengizleri Üzerine Bir Karşılaştırma", *Harvard Üniversitesi Türklük Bilgisi Araştırmaları Ağâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı*, 24/III, 279-88.
- Öztekin, Dilek (1997). "Şehrengizler ve Bursa", *Bursa'da Bir Başka Zaman Edebiyatçılar Derneği ve Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı II. Bursa Edebiyat Günleri*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yay., Bursa, 65-9.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, MEB Basımevi, İstanbul.
- Pala, İskender (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara.
- Rıfkî. "Mecmua-i Eşâr, Rıfkî Divanı" Mutasarrıf Ömer Âli Bey Yazma Eser Kütüphanesi, no. 394, v. 84b-110b, Balıkesir.
- Saltık, Gazali (1946). "Şehrengiz-i Bursa", *Uludağ*, 79, 11-6.
- Sultan I. Ahmed (2019), *Bahtî Divanı*, (Hz. İsa Kayaalp), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://i.tmgrup.com.tr/fikriyat/ebooks/baht-dvni-1569335262468> (e. t. 16.01.2020).
- Tarlan, Ali Nihat (1992). *Necatî Beg Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- Tarlan, Ali Nihat (1992a). *Hayalî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- TDEA (1998). "Şehrengiz", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8, Dergah Yay., İstanbul, 117.
- Tezcan, Nuran (2001). "Güzele Bir Şehrengizden Bakış", *Türkoloji Dergisi*, XI/ I, 161-94.
- Tıgılı, Fatih (2007). "Klasik Türk Edebiyatında Şehrengiz Çalışmaları Hakkında Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies*, 2/4, 763-70.
- Tuğcu, Emine (2007). *Şehrengizler ve Âyîne-i Hubân-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Tulum, Mertol ve M. Ali Tanyeri (1977). *Nev'î Divanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- Turan, Selami (2010). "Mihri Hatun Divanı'nda Şehir Methiyesine Bir Örnek: Lâdik", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/10, 598-604.
- Üzgör, Tahir (1983). *Edebiyat Bilgileri*, Veli Yay., İstanbul.
- Yekbaş, Hakan (2015). "Malatyalı Necatî ve Şehir Methiyeleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 15, 377-401.
- Yurtsever, M. Murat (1984). *Lâmî Çelebi, Şehrengiz-i Bursa, İnceleme-Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi.

Summary

Rıfki is a divan poet who lived in the 18th century, but did not gain much fame. According to the information given in Şeyhülislam Ârif Hikmet's Tezkire-i Şuarâ and the analysis of his own poems, Rıfki was born in Kilis, immigrated to Adana with his family and received education there; after traveling in Egypt and Anatolia for a while, he returned to Adana and died in 1783. The only known work of Rıfki is him Divan, which is not very voluminous. A copy of Rıfki's Divan or some of the poems belonging to the Divan is in a poetry journal. There are 8 odes, 21 dates, 3 murabba', 1 muhammes, 1 müseddes, 81 ghazals (7 in Persian), 2 masnavi in the present Rıfkî Divan. When Rıfki's poems are examined, it is understood that he knows Arabic and Persian well enough to sing poetry. He sang some verses in Arabic, and him seven ghazals are in Persian. He declares himself the master of word in a ghazal in which he is proud of his poetry by revealing his views on poetry. He thinks that only true money changers can understand him words, which are like the source of precious pearls. Rıfki has lyrical, advising and semi-ironic ghazals. One of the most important features of Rıfkî is that he reflects to poems in lived places and visited. He wrote poems that introduce many places he lived or visited, such as Cairo, Istanbul, Tekfur, Konya, Kestel and Kızıldağ, that could be regarded as praiseworthy, descriptive or small sehrengiz. In addition, Egypt, Iraq, Baghdad, Adana and Tarsus are among the place names mentioned in him Divan. A ghazal of seven couplets is about Konya, an ode of seventeen couplets is about Kestel Plateau of the Kadınhanı district of Konya, and four of his poems is about the Kızıldağ Plateau of the Karaisalı District of Adana. Rıfki described Kızıldağ in his two ghazals. He also mentioned Kızıldağ in one of his poems about a building built in Kızıldağ and another about the construction of a madrasah and the appointment of a scholar named "Ahmed Efendi" as a teacher to the madrasah. The last two poems mentioned are not discussed in this article. Every subject related to human, life and nature has also been the subject of classical literature. In some texts of this literature, the depiction, description, praise of some settlements or important places, sometimes satire and sometimes sadness are the subjects. Thus, some genres based on settlements emerged in classical poetry. Such texts contain important information about the climate, natural beauties, historical and cultural values of the places. In this way, it is also important in terms of reflecting the bond of classical literature with social life in the strongest way. Urban civilization has a very important place in Turkish literature, especially in classical literature. We come across many literary texts in poetry, prose, directly or indirectly about cities, districts or similar important places. Among these works, those that can turn into a literary genre have been given different names in classical literature. There are some difficulties in naming these poems as genres. The absence of titles in most of the literary texts dealing with places in the classical period makes it difficult to be named as a genre. It is not possible to find the exact equivalents of some texts with titles. There are both similarities and differences between the contents of such texts. Some of these are known by their genre names such as bilâdiye, büldan, sahilnâme, sevâhilname, mesâir, eulogy, satire, dirge. The most common of the literary texts on places are undoubtedly the sehrengiz. In this study, the discussions on naming of genres related to cities and places in classical poetry are mentioned. In addition to Rıfki's short life story and literary personality, his poems about the city of Konya, Kestel and Kızıldağ plateaus are emphasized.